

vetett problémák nagyobb igényességet tükröző alátámasztásával, az időhatár lényeges kiterjesztésével (a tanulmány csak 1867-ig foglalkozik a divatlapokkal), majd a kérdés komplex elemzését adja.

Heverde László

Az egri pedagógiai főiskola évkönyve. 1961. Szerkesztette: Bakos József. Eger, 1961. Borsod megyei Nyomdaipari Vállalat. 694 l.

A tudomány és a gyakorlat több területére kiterjedő gazdag anyagot tartalmaz az Egri Pedagógiai Főiskola 1961-es évkönyve. Az öt részre osztott kötet tanulmányai a főiskola problémavilágának kérdéseivel foglalkoznak. Már első átnézésre is feltűnik, hogy az intézet beható tudományos munkát végző tanárai elméleti kutatásaikkal a gyakorlat által felvetett kérdésekre keresik a megnyugtató választ.

Nagyjából azonos terjedelemben kapnak helyet a nevelés és oktatás, valamint a nyelv és irodalom, történettudományok köréből vett tanulmányok. A természettudományokkal foglalkozó cikkek mintegy 110 oldalt foglalnak el. Az értekezéseket lezáró *Miscellanea* eddig ismeretlen irodalmi dokumentumokat publikál Bessenyeiről, Kazinczyról, Kemény Zsigmondról, Rudnay Gyuláról és Bartók Béláról. A figyelmet érdemlő kötetet a főiskola rajztanárainak festményei zárják le.

Az irodalomtudomány köréből e kötetben Comeniuszal, Mikszáthtal, Bessenyeivel, Gárdonyival, Miroslav Krležával foglalkozó tanulmányokat találunk. Nagy Sándor azt az utat vizsgálta, amelyet Gárdonyi Géza megtett, amíg legjobb regénye, az *Egri csillagok* megírásáig eljutott. Tanulmánya, mely a végleges, marxista Gárdonyi kép kialakításához az első lépéseket jelenti, egy olyan író portréját körvonalazza, aki egész életében szenvedélyesen kereste az emberi igazságot.

Raisz Rózsa Mikszáth szóláskincsének néhány csoportnyelvi eredetű frazeológiai kapcsolatával foglalkozik. Mikszáth szólásait egy tárgykörre szorítva magyarázza. Ezeknek a sajátos stílusreemtő nyelvi eszközöknek a felhasználásában a kelléténél tudatosabbnak mutatja be Mikszáthot. Értékesek azok az észrevételei, amelyekben kimutatja, hogy ezek az állandósult frazeológiai kapcsolatok milyen mértékben befolyásolják a közvetlen népi hangú, vagy éppen szatirikus hangú elbeszélések stílusát. Az ígés szerkezetű szólások, szóláshasonlatok, közmondások bemutatását — bár a tanulmány alapos kutatásra épül — töredékesnek érezzük, de mint egy későbbi, nagy lélegzetű stíluskutató tanulmány egy fejezete figyelmet érdemel.

Pusztai Gyula

A Janus Pannorius Múzeum Évkönyve. 1959. Pécs, 1960. Pécsi Szikra Nyomda. 283 l. 52 t.

A magyar történet korai szakaszának művelődési viszonyairól aránylag igen keveset tudunk. Ezért kell hálával fogadnunk minden kis adatot. Holub József cikke Bonipertus pécsi püspökről fennmaradt egykori adatokból, levelekből megállapította, hogy nem tanult sem Rheimsben, sem Chartresben, s nem volt Fulbertus tanítványa, s így nem képviselhette annak erősen retorikus jellegű, humanista-izű, bölcséleti iskoláját hazánkban, mint azt legutóbb Váczy Péter állította. (*Századok*, 1958. 268 l.) Ennek az új adatnak fényében érdemes lenne megvizsgálni a Maurus pécsi püspök által írott Zobor-hegyi lengyel remeték életét feldolgozó munkáját, mely első legendánk. Maurus 1036-ban, éppen Bonipertustól vette át a püspökséget, s nagyon is lehetséges, hogy idősebb társának biztatására írta le Zoerárd hitvalló és Szt. Benedek vértanú életét, akiket személyesen ismert. A már magyar földön tanult és minden valószínűség szerint magyar származású Maurus munkája, rövidsége és igénytelen tartalma ellenére is, jeleskedik stilisztikai ékességeiben. (Horváth János: *Árpád-kori latin nyelvű irodalmunk stílusproblémái*. Bp. 1954. 132. l.) Számunkra ez annál fontosabb, mert bizonyos arra, hogy már I. István idejében rendelkezünk olyan iskolákkal, ahol az oktatásban az írni-olvasni tudás elemein kívül a művészi stílus ismerete is helyet kaphatott.

Fulbertus chartresi püspöknek (1006—1028) fennmaradt egy Bonipertushoz írott levele. Örömmel küldi el — közölte vele — Priscianus munkáját és felajánlotta, hogy másban is szívesen áll szolgálatára, ha valamilyen tud segíteni. (Migue: *Patrologiae cursus completus*. CXLI. Saec. XI. S. *Fulberti Carnotensis episcopi opera omnia*. 189. l.) Priscianus munkája ismeretesen a legelterjedtebb tankönyv volt a középkorban, s Bonipertusnak bizonyára azért volt rá szüksége, mert megszervezte káptalana mellett a székesegyházi iskolát, hogy magyar származású új paggenerációt nevelhessen. Lehetséges, hogy ilyen művelt férfiú nem lett volna hatással a nála fiatalabb Maurusra. A kérdés kibogozása a jövő kutatásának feladatai közé tartozik.

A pécsi magyar színjátszás kezdeteit tárgyalja Hernády Ferenc dolgozata. Pécssett aránylag későn, csak 1818 tavaszán jelent meg magyar színtársulat. Balog István székesfehérvári, Kilyényi Dávid híres vándortársulata — amelyet Győr, Baja, Miskolc és Kassa közönsége éppen annyira kedvelt, mint az erdélyi városok —, majd Pély Elek társulata, Baky Gábor dunántúli egyesülete, több más társulattal együtt sok kellemes

estét szerezték a pécsieknek. A Balogék fellépésétől 18-8-ig eltelt harminc év alatt több száz színmű került Pécsre bemutatásra magyar nyelven. A rendelkezésünkre álló adatok alapján megállapítható, hogy a daraboknak több mint fele vígjáték, bohózat és dalos-énekes színmű. A nehezebb műfajhoz tartozó tragédia és dráma kevesebbet szerepel. Am ebből a körülményből még nem kell feltétlenül a társulatok alacsony színvonalára következtetnünk. Jóval kedvezőbb az arány, ha a jutalomjátékokat — a művészek képességeinek legjavát megcsillogtató előadásokat — vesszük vizsgálat alá. A német drámát a divatos Kotzebuen, Raupachon és Birch-Pfeifferen kívül Lessing (Emilia Galotti) és elsősorban Schiller (A fortély és szerelem, Stuart Mária, Fiaskó, Tolvajok, Haramiák) képviseli. A franciák közül az idősebb Alexandre Dumas és Victor Hugo szerepel. Néhány kisebb jelentőségű hazai szerző mellett (Gaál József, Balog István, Nagy Ignác) Fáy András (*A régi pénzek vagy erdélyiek Magyarországon*), Szigligeti Ede (*Gyászvitézek, Dienes, Pókaiak, Aba, Miczán családja, Zsidó, A rab, Szőköt katoná, Griiti, Egy szekrény rejtelmei*) és Kisfaludy Károly (*Iréne, Kemény Simon, Csalódások, A leányörzö*) nevét is megtaláljuk.

Hernády Ferenc cikke jelentős mértékben járult hozzá az egész magyar irodalomtörténet e fontos és múltban elhanyagolt területének megismeréséhez. Feldolgozása alapján képezheti egy Pécs színjátszás-történetét felölelő monográfiának.

Kőhegyi Mihály

A debreceni állami Kossuth Lajos gyakorló általános iskola és gimnázium évkönyvei, 1959–1961. Bp. 1960–1961. Tankönyvkiadó.

Igen örvendetes, hogy az utóbbi években — különösen az újabb magyar irodalom kérdéseivel kapcsolatban — egyre-másra születnek a részletkérdéseket kifejítő, a tényeket dialektikusan felhasználó dolgozatok. Ilyenek a debreceni Kossuth gyakorló iskola évkönyvei eddig megjelent két kötetének irodalmi vonatkozású tanulmányai is.

Kiss Tamás *Móricz Zsigmond kisújszállási évei és kapcsolatai* c. tanulmánya az évkönyvek I. kötetében jelent meg, és azt mutatja: hogyan lehet a részletprobléma felől megközelíteni az életmű legfontosabb kérdéseit. A szerző több évig foglalkozott a címben megadott témakör minél teljesebb feltárással. Kutatásainak eredményeit az ItK 1954. 2. számában jórészt már publikálta. Az évkönyvben megjelent dolgozat elsősorban ennek a régebbi tanulmánynak adataira és

megállapításaira épül, megtoldva ezeket a későbbi kutatások számos jelentős adalékával. A figyelemre méltóbb kiegészítések főként a Móricz szellemi fejlődését (= olvasmányai) és társadalmi kapcsolatait (= érzelmi élete), kunsági tájélményeit és későbbi (a forradalom utáni) kapcsolatait tárgyaló fejezeteket bővíti ki, de számos új élettrajzi adalék is található Kiss Tamás tanulmányában.

A második kötetben két irodalmi vonatkozású tanulmány szerepel. Barla Gyula A „Toldi estéje” mondanivalójáról ír, Juhász Béla *Kosztolányi Dezso szépprózai stílusáról* c. értekezésében Kosztolányi prózájának főbb stíláriis sajátosságait gyűjti össze és csoportosítja.

Barla Gyula mindenekelőtt összefoglalja a *Toldi estéjére* vonatkozó jelentősebb irodalomtörténeti értékeléseket. Ezután a nemzeti klasszicizmus alapételeiből: az érdek-egyesítő, népnemzeti ideákból kiindulva igyekszik tisztázni a kérdést. A probléma feltárássának alapossága a szerző sok érdekes részmegefigyelését teszi hitelessé. Barla szerint a mű kritikai éle a gyökértelen, külföldet majmoló kultúra ellen irányul. Lajos királynak a nemzeti műveltség emelésére irányuló terve viszont helyes, és Toldi tragédiája; hogy ezt nem látja be.

A szerző érdemeinek elismerése mellett meg kell jegyezni, hogy végkövetkeztetését Barta János vizsgálódásainak eredményével nagyjából megegyezőnek tartjuk, s így tanulmánya inkább egy régebbi megállapítás újfajta bizonyításának tekinthető.

Juhász Béla dolgozata elején felhívja a figyelmet a stíluselmzési kutatások fontosságára. Céljából tűzi ki, hogy a szövegmagyarázat alapján „az egyéniség, a művészi magatartás, világnézet és más meghatározó tényezők, valamint a stílus bizonyos összefüggéseit” kifejtse. Kosztolányi világnézetének, ars poeticájának, általános stílusjegyeinek rövid összefoglalása után konkrét példákon elemzi stílusának fejlődését. Megállapítása szerint az író műveit kezdetben a romantikus-naturalista, később főként a pszichoanalitikus és mindenkor az impresszionista próza stíláriis eszközei jellemzik. A szerző elmélyült stílusanalízisei sok érdekes szemponttal járulnak hozzá az irodalomelméleti kutatásokhoz.

Az ismertetett tanulmányokban egyes részletek lehetnek vitathatók. De az vitathatatlan, hogy egészében mindhárom dolgozat elmélyült munka eredménye, és méltán ébreszthetnek érdeklődést a debreceni Kossuth gyakorló iskola más (nyelvészeti, pedagógiai) vonatkozásban is figyelemre méltó évkönyvei iránt.

Bisztray György